

דאף דלמ"ד דבר שאינו מתכוין אסור¹⁰, אסור, כפסחים כ"ה ב'.

תקטירו", עש"ה. וי"ל דמשכ"ל בהיתר, עש"ה ונסתר כל הראיה.

ול'המג"א סוף סימן תרנ"ו¹¹ מותר לעבור משום אימת המלכות לאו, ע"ש, וא"כ א"ש כפשוטו. אך רחוק לדעתי לומר כן להתיר תמיד, גם לאיש אחד. ורק בכה"ג דגיטין נ"ז א', שהיה במקרה פעם אחת. ומיהו גם שם הם כמה לאוין, כמבואר בתמורה ו' ב', על "בל תשחטו", ו"לא תקריבו", ו"לא תזרקו", ו"לא

ול'הירושלמי פ"ט דכלאים¹² ס"ל לר' זעירא, דמותר לעבור בלאו דאורייתא משום כבוד הבריות. ועיין נודע ביהודה חלק או"ח סימן ל"ה. אך לא דמי לדהכא מכמה טעמים. – אמנם הך דבני יפת תואר קשה טובא. ונ"ל דגם בכיוצא בהם היה נהוג מפני צרכי מלחמה לעשות כן, ולא משום דרכי האמורי. וא"כ לא שייך "בחוקותיהם לא תלכו".

מצוה רסד

מצות ענין טומאת הכהנים לקרוביהם

מצאתי פתקה קצרה רשום הערות אחדות בזה שהעירותי בס"ד: א) קושית המנ"ח¹ לשיטת הר"מ דאנינות דרבנן מותר, א"כ לא פריך מידי ביומא (יג: 2) דהא מה שמטמא כהן לאשתו הוא רק מדרבנן, נ"ל פשוט דהר"מ שפסק כן שמדרבנן לטעמיה אול דס"ל³ דירושת הבעל דרבנן ולא נחשב שארו, וא"כ ה"נ אין שארו האמור בטומאת כהנים, אשתו, רק שכולל כל הקרובים. אבל סתם ספרא ר"י ובתורת כהנים מפורש שהוא מן התורה, א"כ גם לענין טומאה ואנינות הוא מן התורה וא"ש דשם פריך לר"י לטעמיה.

מזה שחקר⁴ אם יש כהן גדול וקטן מי מטמא למת מצוה, שי"ל דהקטן הלא אינו עדיין מצוה. נראה פשוט דבמת מצוה אין הטומאה לו משום מצוה כלל רק שהוא היתר גמור⁵, ומאחר שיש אחרים שיטמאו לו אסור, א"כ מאחר שגם קטנים מזהירים, מה בכך שהוא אינו בר חובת מצוה. ואולי י"ל, דה"ל כמו פיקוח נפש שאין לעשות ע"י קטנים כלל, ודוחק. ולכאורה ה"נ, דלא שייך לומר כלל שהקטנים מזהירים, רק דהגדולים מזהירים על הקטנים, וא"כ כשהגדולים עצמם מותרים לא שייך בזה אזהרה לקטנים.

מצוה רסט

מצות קידוש זרע אהרן

לקדש זרע אהרן ראשון לכל דבר שבקדושה. הנה זה כמה עלה על רעיוני לדון במקומות שמכבדים בכניסה שכהן קודם להכנס. אלא

שזה אינו, דהא חכמינו לא זכרו רק ראשון לכל דבר שבקדושה ולא לכל כיבוד.

אולם רבינו הרא"ש בנדרים (סב:) בפירושו¹ כתב

חולקים. 10 צ"ל דמותר. ובקובץ על הרמב"ם שם כתב שמאחר ועיקר איסור זה בכוונה תליא, לכן מפני שלא הסתפרו לצורך חיקוי הנכרים, הוי דבר שאינו מתכוין ומותר. 11 ס"ק ת. 12 הלכה א. **רסד** 1 מצוה רסד אות א. 2 צ"ל יד, א. 3 אישות יב, ג. נחלות ו, ת. 4 מצוה רעא סוף

אות ב. (ובמהדורות שונות באות ג). 5 נראה דהאם היתר טומאה בכהנים להיטמא למת מצוה הוא היתר גמור או כדחיה, הוא מחלוקת רש"י ותוספות בברכות כ, א, ע"ש. שלרש"י היא הותרה ותוס' (ד"ה שב) הוכיח שדחיה היא. **רסט** 1 ד"ה לפתות.

על מה שנאמר שם "לפתוח ראשון", "להיות ראש המדברים בכל קיבוץ עם לדבר ולדרוש תחילה", עכל"ק. והרי בכל קיבוץ עם לא נדרש דווקא דברי קדושה, ומשמע שגם ראשון לכבוד הוא הכהן.

אלא שלפ"ז תקשה בהא דבבא קמא (פ:) רב לא עייל קמי דשמואל משום ההוא מעשה דלטייה, ומ"ט לא אמר בפשיטות דלא עייל רב משום דשמואל היה כהן² והיה חייב להקדישו משום "וקדשתו". אלא ודאי דכיון שהיה רק כניסה בעלמא ולא לקדושה אין צריך לכבדו. ואף שהלכו שם למצות ישוע הבן או שבוע הבן, מ"מ מצוה לחוד וקדושה לחוד. ואפ"ל לפמש"א במגילה (כב.) דרב קרי בכהני ושמואל כייף ליה, יעו"ש. ע"כ י"ל דהוא לא היה מקפיד על קדושת כהונתו, שהי' גדול ממנו הרבה.

אך זה אינו, דהא אמר שם דבפניו עבד ל"י כבוד והדרא קושיה לדוכתיה וצריך לומר דגם זה היה רק לבתר הך עובדא דלטייה, וכ"כ שם רש"י ז"ל³, וא"כ י"ל שפיר דהואיל וקרי בכהני, גם בזה לא הי' מקדים לשמואל משום קדושת כהונתו, רק משום ההוא מעשה דלטייה, וא"ש.

אולם נוציא משם דין אחר, לפי מה שכתוב שם⁴ דרב אסי לא עייל לקמיה דרב והוא פשוט מפני שהיה תלמידו⁵. והרי רב אסי נמי היה כהן וא"כ ה"ל לרב להקדימו משום קדושת כהונתו, וכמו שאיתא שם במגילה דרב אסי כהן היה⁶. ולכן נראה דכבוד רבו עדיף מקדושת כהונה, וא"כ לא היה יכול רב אסי להקדים לפני רבו רב, ורב לא היה חייב להקדימו כלל⁷.

אמנם נראה יותר לומר דהרא"ש ז"ל, אין כוונתו בכל קיבוץ, לדרוש מה שהוא. אלא כוונתו ג"כ לדרוש דברים שבקדושה, וזהו בכלל "וקדשתו", וממילא י"ל דלכבדו בכניסה לבית ראשון שאינו בכלל קדושה אין צריך כלל.

אכן לפ"ז י"ל דליכנס לבית המדרש ולבית הכנסת שהם קדושים מן התורה כמו שדרשו במגילה (כט.) ואהי להם למקדש מעט זה בתנ"כ כנסיות ובתי מדרשות וביומא (יב.) ומגילה (כו.) אמר ר' יהודה, אני לא שמעתי אלא מקום מקודש לבד והיינו בתי כנסיות. וכבר כתב הר"מ ז"ל בספר המצות⁸ דהנותן אבן מבית הכנסת ובית המדרש ג"כ יש בו משום "לא תעשו כן"⁹ ע"ש, א"כ ה"ל בכלל "וקדשתו" ונתחייב להקדים להכהן בכניסתו יחד לבית המדרש ובית הכנסת, וכ"ש בכניסה לבית המקדש, כשנזכה לכנס בו במהרה בימינו.

ובאמת כן נהגתי משנים רבות ב"ה, כשאני נכנס לבהמ"ד או לבהכנ"ס עם כהן ביחד, אני מקדימו לכנס משום לתא דמ"ע "וקדשתו" ראשון לכל דבר שבקדושה.

אולם כעת האיר ה' עיני והראני בזכות אבותי ז"ל דאיה נפלאה שאין צריך, מברכות (מו.) דאמרינן רבין ואביי הוו אזלי באורחא, קדמיה חמריה דרבין לדאביי, ולא אמר ליה ניזול מר. אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גס דעתיה. כי מטא לפתחא דבי כנישתא, אמר ליה ניזול מר. אמר ליה ועד השתא לאו מר אנא כו'. ומנלן לאביי דמשום מר הוא דקאמר הכי, דלמא משום דאביי כהן היה, כדאמר בראש השנה (ח.)¹⁰ ובחולין (קלג.) וא"כ היה רבין חייב לכבדו, אלא שהיו שניהם שוים ולא שי"ך לכבדו. אבל בכאן בשעה שהם נכנסים למקום קדוש חייב להקדימו משום קדושת כהונה, על כן אמר לו ניזיל מר. וא"כ דמי איריא דאמר ליה אטו עד השתא לאו מר אנא, הא י"ל שגם עתה לאו מר ידידה הוא. אלא שכן דרך תלמידי חכמים לומר לו מר, אבל לא משום גדלותו ממנו רק משום כבוד קדושתו. אלא ודאי מוכח מזה שאין צריך להקדים לכהן להכנס למקום קדוש ראשון.

ויש לדחות שי"ל (א) דגם רבין היה כהן, (ב) י"ל דלא סבירא ליה עשה ד"וקדשתו" כלל. שהרי

אות (כ), וצ"ע. 7 וכן מצינו בהוריות יג, א שכבוד ת"ת קודם לכבוד כהן. ועיין בחכמת שלמה לר"ש קלוגר אור"ח ס"ס שכתב שת"ח נחשב לכהן ויכול אף להשתמש בכהן. 8 המגן הקצר מצוות ל"ה סה. ועיין רמ"א אור"ח סימן קנב סעיף א. 9 דברים יב, יד. 10 יח. א.

2 מגילה כב, א וכדלקמן. 3 ד"ה ורב. 4 ב"ק פ, ב. 5 וכן מוכח מדברי רש"י שם ד"ה שמואל. 6 העירנו הגר"ש דויטש דהא תרי רב אסי הוו ור' אסי הכהן לא היה תלמידו דרב, ע"י תוספות שבת מה, ב ד"ה אנו; קכה, ב ד"ה ואזדר. חולין יט, א ד"ה אר"ה, ובספרו של רבנו שבת אחים (ותאמי צביה שער חמישי זוגי דרבנו

תוספות בחולין (פז. 11) כתבו שאינו רק אסמכתא. ועיין מגן אברהם סימן ר"א 12. וא"כ י"ל דלא ס"ל להלכה כלל כן, ורק ר' ישמעאל הוא דס"ל הכי ולא רבנן, וכפשטא דמתניתין בגיטין (נט:): כהן קורא ראשון מפני דרכי שלום.

ובעיקר דברי הרא"ש לענין ראש המדברים, שצריך לכבד לכהן, יעויין במועד קטן (כח:): גיטין (פג.) וסנהדרין (ק.). דתניא שם נכנסו ארבעה זקנים, וחשבינהו שם כסדר ורבי טרפון קודם, ור' עקיבא באחרונה 13, ורבי יוסי הגלילי או ר' יהושע 14 הקדימו לר' אלעזר בן עזריה הכהן 15 ואולי משום דכבר קיים מצוה זו בר' טרפון שהיה ג"כ כהן כבפסחים (עג:): (וספרי פ' בהעלותך 16). ועיין יבמות (טז.) שנכנס תחילה ר' יהושע ואחריו ראב"ע ואחריו ר"ע. ואולי לא היו שם ביחד, רק זמן מה באו זה אחר זה, ולא שייך בזה דין קדימה. או שר' אלעזר בן עזריה לפי שהיה אז עול ימים כבפרק קמא דברכות 17, לא רצו שיכנס לפני ר' יהושע זקן החכמים אז, ור"ע לא רצה ליטול את הגדולה לכנס קודם ראב"ע 18, וכמו שאמר בעצמו ביבמות אני אחרון 19, וכן הוא בכל המקומות שזכרנו בס"ד.

ואולם האיתא ה' את עיני בחדו, ומצאתי ראייה מוחלטת דלא שייך כלל בזה משום לתא דקדושת כהן בהקדמת מצוה, מתלמוד ערוך בסוכה (מא:): באתרוג של רבן גמליאל שאחר שיצא בעצמו נתנו לר' יהושע ואח"כ לר' אלעזר בן עזריה ואח"כ לר"ע, ומ"ט לא נתנו לראב"ע תיכף משום קדושת כהונתו. ובשלמא מה שלא נתן לו בתחילה לא קשה

דאינו מחוייב לקיים מצות "וקדשתו" בממונו, ולעצמו קודם. ולא גרע מצות ה' ית"ש מממונו שכתוב 20 "לא יהיה בך אביון" שלך קודם, ורק בדבר השייך לכולם בשוה שייך בזה להקדים להכהן.

וי"ל נמי דאם היה מקיים בו מצות כהונה היה צריך לתת אחרי זה לר' יהושע בר חנניה הלוי כבב"מ (יא:): וערכין (יא:): וא"כ יתאחר הוא עצמו מן המצוה מפני קדושת כהונה והקדמת לוי 21. וי"ל דאין צריך, דכמו שהוא מצוה להקדים לכהן מפני קדושתו, כן הוא מצוה להקדים עצמו מצוה, ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. ואם נפשך לומר, דזהו רק לתא דמצוה, והידורה להקדים עצמו, משא"כ עשה ד"וקדשתו" היא מ"ע גמורה, מ"מ י"ל דמיירי שכבר בא לידו ממש האתרוג והלולב, וא"כ ה"ל איסור דאין מעבירין על המצוות למסור לאחר בעוד שבידו לקיימה תיכף. ואת"ל שגם בזה י"ל דעשה ד"וקדשתו" דוחה לה. אבל מ"מ במה שאחר שכבר יצא בעצמו, לית לן כלל, מ"ט נתן לר' יהושע ולא לר' אלעזר בן עזריה. אלא ודאי דלא שייך בהקדמת מצוה משום קדושת כהונה כלל.

ומיהו יש לדחות ולומר דאין הכרח שגם רבן גמליאל ס"ד כדר' ישמעאל לדרוש "וקדשתו" להקדימו לכהן לכל דבר שבקדושה. אלא דס"ל דקאי להא דיבמות (פח:): מנין שאם רצה לכנוס דפנו ת"ל "וקדשתו" ואף דבאמת שם הוא רק לדרשא פשוטה, ועיקר הדרש הוא מקרא דקדוש יהי' לך, וכמבואר ברש"י גיטין (נט:): 22 וע"ש במהר"מ שיף ובאדרת אליהו למרן הגר"א ז"ל פרשת אמור 23, מ"מ י"ל דר"ג לא ס"ל כן, והרי קמן

שלמרות שר"ע היה חשוב יותר מראב"ע, מ"מ היה ראב"ע מיוחס ממנו ונשיא ישראל, ולכן כיבדוהו קודם לר"ע. ובהגהות היעב"ץ שם כתב דר"ע היה תלמיד חבר לראב"ע, למרות גילו הצעיר של ראב"ע. 19 אפשר שכוונתו לנאמר שם שר"ע יילך אחרון, עי"ש. 20 דברים טו, ד. ועיין ב"מ לג, א. 21 בטור או"ח סימן רא נחלקו הראשונים האם אכן ישנו חיוב קדימה ללוי. והמשנ"ב שם ס"ק יג כתב בשם הפרמ"ג שטוב להקדימו לברכת המזון ולברכת המוציא. וע"ע בשו"ת לב תיים (להר"ח פלאגי, ח"ב סימן ריג) בארוכה, בשדי תמד מערכת ה' כלל כט, ובתורה תמימה דברים יב, יט. 22 ד"ה וקדשתו. והיינו מהא דכתב את המשך הפסוק וכתב וגו'. ומשמע שנדרש מהמשך הפסוקים. 23 שם.

11 ד"ה ותייבו ר"ג. וכ"כ הרא"ש שם סימן ח. 12 ס"ק ד. שהביא שנחלקו בזה הראשונים. וע"ע בנתיב חיים שם ובשדי תמד ח"ב מערכת ה' כלל כט. 13 לגרסת הש"ס שלפנינו הוקדם ריה"ג לר' טרפון. אם כי בסדר דברי טענותיהם הובא ר"ט קודם. אמנם הרש"ש שם הביא שהגרי"פ גרס בתוספתא שר"ט קודם, וכן העתיק הר"ן, וכנראה כך היתה גרסת רבינו. 14 לגרסת הש"ס שלפנינו השיב ר' יהושע לאחר שסיימו כולם את דבריהם. 15 יבמות פו, ב. 16 כוונת מוסיף הערה זו למש"כ שם בד"ה ובני אהרן, שהעיד ר"ט שאחרי אמו שימש במקדש בעל מום. ולכאורה אי"ז ראייה כלל על כהונתו של ר' טרפון עצמו. 17 יב, ב ברש"י ד"ה כבן ולקמן כת, א. 18 ואכו התוספות בכתובות קה. א ד"ה דחשיב כתבו

שגם רבותינו בעלי התוספות ס"ל שהוא אסמכתא בעלמא ולא ס"ל לחשבה במנין מ"ע גמורות שבתורה.

ואולי היה זה לאחר שעברוהו לרבן גמליאל מנשיאותו, כבברכות (כז:), והנה העיקר בזה היה משום כבודו של ר' יהושע, וע"כ הראה רבן גמליאל צדקתו ואהבתו לר' יהושע שאין בלבו עליו. אלא שא"כ י"ל דכ"ש שהיה לו להקדים לראב"ע, שלא יחשדוהו שלא חש על קדושת כהונתו מפני שהיתה איבה עליו, שהיה ג"כ נשיא במקצת, כמ"ש בברכות (כח:).

ע"כ יותר נראה דרבן גמליאל לא ס"ל כלל מ"ע ^{לדבריו} "וקדשתו".

שוב נזכרתי מתלמוד ערוך בהוריות (יג.) ששעיר נשיא קודם לשעירת יחיד, מ"ט האי מלך והאי הדיוט, (עיין כה"ג בר"ה ח:), ומ"ט לא נזכר שם דין שעירת כהן לשעירת ישראל משום קדושתו. ולא עוד אלא ששם תניא מקודם פר כהן משיח קודם לפר העדה לכל מעשיו, ומפרש טעמא דהכהן הוא המכפר ^{המכפר} והעדה הם מתכפרים בדין הוא שהמכפר קודם, ומ"ט לא אמרו משום קדושת כהונה וכדאמרה הגמרא מקודם לזה ²⁴ הך דכל המקודש מחברו קודם את חברו ג"כ מהא דר' ישמעאל, וזהו מקור הדין של מקודש קודם. אלא ודאי מוכרח מזה דלא שייך להקדמת קדושת כהונה מה שהוא במצוה לכל אחד בפני עצמו.

ואולי י"ל דכיון דהקרבת הקרבנות אי אפשר כלל בלא כהן, ע"כ לא שייך בדידהו מצות "וקדשתו" להקדים של כהן, דאין כהן חייב כלל במצוה זו ²⁵.

עוד נראה להביא ראיה מהא דגיטין (נט:) דתניא שאם בא ליתן רשות לגדול ממנו הרשות בידו, ואמר רבה לא שנא אלא בסעודה, אבל בביהכ"נ לא, משום דאתי לאנצויי. וקשה מ"ט לא

יתחייב גם בסעודת מצוה להקדים לכהן, כיון שהוא מצוה והיא כמו קדושה. אלא ודאי דבקדושה לבד הוא שצריך להקדים ולא במצוה ושאר כבוד כיו"ב.

ומיהו גם זה יש לדחות, שי"ל דשם הרי מיירי שאוכלים כבר בקערה וא"כ כבר נטלו ידיהם וברכו ברכת המוציא, א"כ כבר קיים מצות "וקדשתו" בברכת המוציא, וכדתניא לברך ראשון, ע"כ אין חובה לקיים בו עוד הפעם "וקדשתו" באותו מעמד.

ואחרי בינותי בספרם של צדיקים, מצאתי בזה סתירות קצת. רש"י ז"ל במ"ק (כח: ²⁶) כתב לפתוח ראשון (וגרס שם "בראש" וע"ש) לקרות בס"ת ולברך (ראשון) בהמ"ז. וכ"כ בהוריות (יב: ²⁷) "בזימון". ובגיטין (נט:) פירש לפתוח ראשון בכל דבר כבוד, בין בתורה בין בישיבה, הוא ידבר בראש, ולברך ראשון בסעודה. ונראה שמש"כ "בסעודה" היינו גם ברכת המוציא. ואף שהוא מדרבנן, מ"מ צריך להקדימו מן התורה, כיון שהוא דבר שבקדושה שמזכירים השם הקדוש בהברכה, דכל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, וכ"כ (המפרש המכונה) רש"י בנדרים (סב: ²⁸) לברך ראשון בברכת המוציא ובבהמ"ז.

וכ"כ בפרש"י שעל הרי"ף בשלהי מ"ק ²⁹ לברך ראשון ברכת המוציא וברכת המזון בסעודה. אך נ"ל שט"ס הוא שם וצ"ל בהיפוך "לברך ראשון בסעודה ברכת המוציא וברכת המזון", דאל"כ היינו הך, דהא א"א בהמ"ז בלא סעודה, ולמה הוסיף מלת בסעודה. אלא ודאי דצ"ל בהיפוך, ותני והדר מפרש פרטי הדברים.

ואולי י"ל דין חדש קמ"ל, דלפ"מ דקיי"ל ³⁰ שיכול לברך לאחרים גם כשלא אכל עמהם ומשום דין ערבות, וע"ז קמ"ל דדווקא כשהיה עמהם בסעודה הוא שצריך להקדימו לכהן ולא כשלא אכל עמהם באותה סעודה.

הנ"ל, עיש"א. ולדברי הר"ן וסיעתו תשוב ראיית רבינו לקדמותה. שגם א"נ שישנם כהנים בהקרבת קרבן העדה, מ"מ גם כהן הדיוט חייב לקדש הכהן הגדול (הכהן המשיח) מטעם "וקדשתו". ²⁶ ד"ה לפתוח. ²⁷ ד"ה ולברך. ²⁸ ד"ה ולברך. ²⁹ ד"ה ולברך. ³⁰ עיין שו"ע אור"ח קצו. ד ובמשנ"ב שם ס"ק כד.

²⁴ יג, ב. ²⁵ הר"ן במגילה יד, א מדפי הרי"ף ד"ה גרסי' כתב שמקרא ד"וקדשתו" נלמד שכהן הדיוט חייב לכבד כהן גדול. (ועיין מנ"ח מצוה רסט אות ה שהקשה עליו מנ"ל דבר זה). ועי' בדברי רש"י נדרים סג, ב שכתב ד"ליטול מנה יפה ראשון" היינו כשחולק עם אחיו הכהנים כלתם הפנים. ופירש בהגהות בז אריה שם שסבר כהר"ז

ועב"פ חזינן לרש"י ז"ל בגיטין, שמדייק וגרס בין בתורה בין בשיבה, והוא מפרש בכל דבר כבוד דקאמר מתחילה, משמע שבדברים של חול אין צריך לכבד את הכהן לראש המדברים, ובעל כרחך שגם כוונת הרא"ש בנדרים ג"כ לזה, אלא שקיצר בלשונו.

ועיין בבבא בתרא (קכ.) בישיבה הלך אחר חכמה ובמסיבה אחר זקנה, ופירש הרשב"ם³¹, בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה מושיבין את החכם למעלה מן הזקן ובמסיבה של משתה, וה"ה לנשואין. ומאי טעמא לא פירש לענין הקדמת הדברים להיות בראש המדברים, משמע שלא היו נוהגים בכבוד הזה. או שאין הכי נמי שמי שהיה מוסב בראש הוא היה ראש המדברים, וכלשון חז"ל בסנהדרין (לב.) דבדיני ממונות מתחילין מן הזקן³² ובדיני נפשות מתחילין מן הצד וע"ש, ולעיל לו, ב³³.

ואולי לא דיברו בבבא בתרא מענין קדושת כהונה, רק במקום שאין שם כהן, או שכולם כהנים. אבל באם יש שם כהן, הוא קודם.

והנה מעודי נצטערי בהא דמקדימין בדין לשפוט תלמיד חכם ויתום ואלמנה כבחור"מ סימן ט"ו³⁴, ומ"ט לא נזכר שם להקדים דין כהן מקודם משום מצות "וקדשתו", וכן היה נ"ל במצות מילה ג"כ, שאם יש לו לכהן בן למול, הוא קודם לישראל, דאין לנו קדושה מזה שמכניסו לבריתו של אברהם אבינו³⁵.

ותודה לד' אשר פקח את עיני הכהות ומצאתי בפרש"י שעל הרי"ף שלהי מועד קטן³⁶ שכתב לפתוח ראשון בבית הכנסת בתורה, או בדין. ולמה לא כתב כמ"ש רש"י בגיטין והרא"ש בנדרים להיות ראש המדברים בכל דבר קיבוץ, ומ"ט פרט דווקא "בדין". אלא ודאי דכוונתו להקדים דינו מתחילה שהוא דבר של כבוד יותר, וכבכתובות ק"ה ב' ³⁷, ושבועות (ל.) לישרו ליה תגרא. וביותר מפורש הוא בנדרים (סב.) אמר רבא שרי ליה

לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא, שרו לי תגראי ברישא דכתיב "ובני דוד כהנים היו", מה כהן נוטל חלק בראש אף תלמיד חכם, ומפרש כהן מנא לן דכתיב "וקדשתו" וכדתנא דבי ר' ישמעאל כו'. הרי מפורש להדיא שצריך להקדים דין הכהן לזולתו משום "וקדשתו". ואולי גם ליתום ואלמנה הכהן קודם, ומינה שגם לענין למול את בנו הוא קודם, דמאי נפ"מ בין דין למילת בנו, הכל הוא משום כבודו שלא יצטרך להמתין על השני, שהוא העדר כבודו. וחידוש גדול הוא, שלא מצאתי מי שקדמני בזה. שוב מצאתי שקדמני כבר הגריעב"ץ ז"ל בזה במדורו³⁸.

וג"ל שהמחברים בהסכמות שמדפיסים בחיבוריהם צריכים להדפיס את של הכהנים בתחילה, שהוא לכבוד קדושתם המוקדם עדיף לברכה. וכ"ש באותם המאספים חידושים להדפיס, או שמביאים דברי זולתם בחיבוריהם, שיצרכו להקדים של הכהנים. (והמחבר "כורת הברית" הגאבד"ק אלגיעפאלייא נ"י לא יפה עשה שהקדים הגהותי להגהות הג"מ ר' שלום מרדכי הכהן שליט"א³⁹, אך גם בלא זה לא יפה עשה עם הגהותיי, שקיצרם ועשאן לשליש ולרביע ושינה בהם ובהסכמתי כרצונו, שרא ליה מריה).

ואפשר שמה שאינם נוהרים בזה הוא דלא שייך "וקדשתו" רק להכהן בפניו ולא שלא בפניו כלל.

ובאמת לא מצינו בדברי רבותינו ז"ל, שדקדקו לחשוב את הכהן ראשון להנמנים אחריו. ומצאתי מקרא מפורש בספר נחמיה ריש פרק יו"ד⁴⁰ כתוב שם, "ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים" וגו' ועל החתום שרינו לוינו וכוהנינו ועל החתומים נחמיה התרשתא בן חכליה כו', יעו"ש, שמסיים אלה הכהנים. ונראה שחתם נחמיה קודם להכהנים, וכפשטא דקרא "שרינו לוינו וכוהנינו". ונראה מזה שהשרים הלויים חתמו את עצמם קודם הכהנים ונחמיה קודם לכולם, והוא לא היה כהן

לב חור"מ ח"א סימן ח, פנים במשפט סימן טו אות ג, עין יצחק שם ובעוד ספרים. 36 יח, ב מדפי הרי"ף ד"ה לפתות. 37 ושם קו, א. 38 בהגהותיו שם. 39 אבד"ק בערזאן, בעל "דעת תורה". 40 פסוק א ואילך.

31 ד"ה בישיבה וד"ה במסיבה. 32 בגירסת הש"ס שלפנינו "מתחילין מן הגדול". (ומ"מ עדיין חזינן שהגדול ישב בראש והקטן בצד). 33 צ"ל יח, ב ד"ה לא תענה. 34 סעיפים א-ב. 35 הערה זו העירו רבים. עיין תומים טו ס"ק ג, תקרי

ולא לוי, ועיין סנהדרין ל"ח א' שדרשו שהוא זרובבל בן שאלתיאל והוא משבט יהודה. וקשה איך חתם את עצמו קודם הכהנים, ונראה מזה בעליל שבכתב לא שייך זה. ומצאתי ברשימות, זה שנים רבות, שכבר העירתי בזה בס"ד, וצינתי לחיבורי עטרות אדר פרשת אמור.

ובברכות (לו.) מעשה ברכן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בעליה ביריחו והביא לפניהם כותבות, ונתן רבן גמליאל רשות לר' עקיבא לברך, ולכאורה בכמה מקומות שהזכירו זקנים עם רבן גמליאל היה ר' אלעזר בן עזריה עמהם כבפרק ה' דמעשר שני⁴¹ וריש פ"ד דערובין⁴², ועוד כמה מקומות, וא"כ ה"ל ליתן לר' אלעזר בן עזריה מתורת כהונה להקדימו. ואפשר שכבר היה זה בסוף הסעודה, ובראש הסעודה כבר בירך ראב"ע ראשון ואין מחוייבם לקדשו בזה עוד.

ביבמות (פח:) תניא מנין שאם לא רצה דפנו ת"ל "וקדשתו" בעל כורחו, ופירש רש"י⁴³ שאם לא רצה להתקדש מטומאה ומנשים פסולות, דפנו והכה בעל כורחו, וכ"ה מוכרח לפרש בסוגיין יעו"ש.

והנה לכאורה הוא נגד דרשת ר' ישמעאל בשלהי מ"ק (כח:) ובגיטין (נט:) שדורש מזה ראשון לכל דבר שבקדושה, דמשמע שלענין כבוד הוא דקאי "וקדשתו". אמנם כבר רמז לזה רבינו רש"י ז"ל בגיטין שם "וקדשתו" כי את וכו', ור"ל דעיקר דרשא הוא מסיפא דקרא "קדוש יהיה לך" והיינו שאתה תכבדהו ותקדשהו להיות ראשון לכל דבר, וכוונת ר' ישמעאל לסיפא דקרא, וכן משמע במהר"ם שיף שם, ובאדרת אליהו לרבינו הגר"א ז"ל בפרשת אמור. אבל קרא ד"וקדשתו" הוא שתקדשהו בעל כורחו גם אם אינו רוצה, וקאי למקרא שלפניו שכתוב "אשה זונה וחללה לא יקחו כו' וקדשתו", זהו הנרשם אצלי משנים רבות בס"ד.

וכעת ראיתי בתורת כהנים⁴⁴, תניא שם, ומנין שאם אינו רוצה דפנו ת"ל "וקדשתו" בעל כורחו, "כי את לחם אלוקיך הוא מקריב", להגיד מה גרם, "קדוש יהיה לך", לרבות בעלי מומין, "כי

קדוש אני ה' מקדשכם", להזהיר ב"ד, ע"כ. נראה מזה שגם הך ד"וקדשתו" בעל כורחו אינו נדרש מ"וקדשתו" דווקא, רק סמך אסיפא דקרא, דכתיב "כי קדוש אני ה' מקדשכם", שמיותר להורות שמוזהרים ב"ד ע"ז, והיינו לכופו בעל כורחו, ולפ"ז י"ל להיפוך, דעיקר "וקדשתו" נדרש לראשון לכל דבר שבקדושה, כדר' ישמעאל, והך דיבמות דפנו בעל כורחו הוא שנדרש מסיפא ד"מקדשכם" כבתורת כהנים.

א"ל תקשה לברייתא דתורת כהנים למה לי תרי קראי, שמתחילה דרש "וקדשתו" בעל כורחו ואח"כ דרש "מקדשכם" להזהיר ב"ד על כך, והיינו הך, והרי הך דרשא דתנא דר' ישמעאל לקדש ראשון לכל דבר שבקדושה משמע דלא ס"ל כלל, שהרי לא נמצא זכר למו בתורת כהנים, וא"כ תרי קראי לכופם למה לי.

א"ל גם זולת זה תקשה למה לי קרא לכופו, והרי הלכה רווחת בכל התורה כולה לכופו לעוברי עבירה בהיותינו בא"י, וככתובות (פו.) שכופין על מצות עשה עד שתצא נפשו וה"נ בכל לא תעשה כשרוצה לעבור, וכמש"כ בחידושי הר"ן חולין (קלב:) וכמש"א בס"ד ליישב בזה קושית הדרוש וחידוש בכתובות שם. ויעיין תוספות ר"ה (ו.45) מה שהקשה למה לי קרא ד"יקריב אותו לרצונו" ות"ל מכל מ"ע שכופין אותו. ונ"ל עפ"ד הט"ז או"ח ס"ס קכ"ח שהקשה ע"ד ר"ת שהובא במרדכי סוף פרק ה' דגיטין⁴⁶ דאם הכהן רוצה למחול על קדושתו רשאי הוא א"כ היכי משכ"ל הך דאי לא רוצה דפנו הרי יכול למחול על קדושתו, ויעו"ש בדבריו.

וא"כ א"ש דלולי קרא ה"א דכהנים לא כייפין להו על הלאוים שלהם שעיקרם מפני קדושתם, ויכולים הם למחול על קדושתם, לכן כתב קרא "וקדשתו" לכופו, שאינו יכול למחול כלל, וזהו "וקדשתו" בעל כורחו, אפילו אם אינו רוצה בקדושתו, וע"כ כשעובר בלאוים צריכים לכופו כמו לכל ישראל. ומיהו מקרא ד"וקדשתו" לחוד אין ראיה כ"כ לזה שהיינו דורשים אותו להא דתנא ר' ישמעאל, ועכ"פ לשצריכים אנחנו לכבדו להקדישו

41 משנה ט. 42 מא. ב במתניה. 43 ד"ה מגיז. 44 פרשתא א פרק א יג. 45 ד"ה יקריב. 46 רמז תא.

ולהעריצו, וא"כ מקרא ד"מקדשכם" ה"א דדווקא כשלא מחל על כהונתו הוא שמוזהרים ב"ד, וצ"ע עדיין.

ומצאתי בתוספתא סנהדרין רפ"ד תניא בכהן גדול ואחיו הכהנים נוהגים ואין אחיו הכהנים רוחצין עמו ואם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות בידו, ר' יהודה אומר אם רצה לנהוג בזיון בעצמו אינו רשאי שנאמר "וקדשתו" על כרחו.

הנה מפורש לדעת ר' יהודה קרא ד"וקדשתו" הוא לכהן גדול שא"א לו למחול על בזיונו מ"וקדשתו", ויש להקשות דהא סתם ספרא ר' יהודה כבסנהדרין (פו.) ור' יהודה דרש ליה להך דאי אפשר לו למחול על בזיונו ובספרא דרש לשאם אינו רשאי לגרש דפנו, ואפשר דהיינו הך, דהא בלא זה קשה דהא קרא בכל כהן מיירי ואין דרש ליה ר"י בכהן גדול. אלא ודאי דר"י משמע ליה פירושא ד"וקדשתו" שהיא בקדושתו ובכבודו גם כשאין רצונו בכך יהיה מי שיהיה, אם הדיוט אם הכהן הגדול, ומכיון שאינו רוצה לגרש, ואינו מקפיד על קדושתו שזהו כבודו, צריך לכופו בעל כורחו ע"ז. ומינה שמעינן לכל אחד לפי מדרגתו וכבודו, כן אין לו רשות להקל בעצמו, וא"כ כבודו של הכהן הגדול שהוא לנהוג סלסול בעצמו שלא לרחוץ עם אחרים ע"כ גם בזה אין לו רשות למחול.

ונראה לומר בקושית הט"ז שמה"ט אי אפשר לכהן למחול על קדושת כהונתו דה"ל כהא דקיי"ל בתרומות פרק ו' דא"א לכהן למחול על התשלומין שחייב הזר כשאכל תרומה, ומשום דהוא גזל השבט, וכה"ג גם בקדושת הכהן, שבעשייתו דבר נגד קדושתו הוא מחלל קדושת כל השבט, וכעין מש"כ⁴⁸ בבת כהן "את אביה היא מחללת", וכיו"ב גם זה, משא"כ בהקדמת הכהן ראשון לדבר שבקדושה, הוא רק לאותו כהן לבד, שפיר יכול הוא למחול, שאינו נוגע לכל השבט.

וראיתי לרבינו הרא"ם בספר יראים (מצוה ש"נ) כתב: ציוה יוצרינו שיהיו כהניו ומשרתיו קדושים, דכתיב "קדושים יהיו לאלקיהם ולא יחללו

שם אלקיהם", פירש יקדשו עצמם במעשיהם וישמרו עצמם בקדושה ובטהרה ולא יחללו שם אלוקים שלא יבוא לידי חילול קדושה, כדכתיב "ואתם מחללים אותו באמרכם שולחן ה' נבזה הוא", ולמדנו גם כהן שחילל קדושת עצמו עבר על לא יחללו, עכ"ל"ק. ובדברי קדשו הם דברינו כמעט (אך לא נתבאר בפרט מש"כ מתחילה) וכוונתו שמלבד שכשכולם אינם מתנהגים כראוי הם מחללים שם ה' באמרכם שולחן ה' נבזה הוא, והיינו גם כשלא יתנהגו בעבודתם בבית ה' כראוי, אלא גם אם כהן אחד ולעצמו שלא בבית המקדש לא יתקדש באזהרותיו, גם הוא מחלל שם ה'.

ולפ"ז ודאי דאין בידו למחול על כהונתו, שאינו שלו.

(השמיטה) בדבר "וקדשתו", היינו לכבדו כו', יעוי' מש"ל באריכות בס"ד.

ראיתי לידיד נפשי הכהן הגדול הצדיק בעל ספר חפץ חיים שכתב⁴⁹ שהמדבר לשה"ר על כהן עובר במצות עשה ד"וקדשתו". ולי לא נראה כן כלל וכלל לומר בכה"ג במה שהוא שלא בפניו.

אך ראה זה מצאתי בקרבן העדה על הירושלמי פ"ק דשקלים⁵⁰ במש"ש אין ממשכנין את הכהנים מפני דרכי שלום, כיני מפני הכבוד, פירש הקרבן העדה⁵¹ שאין ממשכנין אותם שאינו לפי כבודם והתורה אמרה "וקדשתו".

ולפ"ז נפקא מיניה גם לשאר דברים כה"ג. אבל תמוה, דהא בית דין של כהנים היו יכולים למשכנם, וכ"ש לפמש"כ בספר החינוך⁵² שהיו מוסרים השקלים לכהנים. ועיין מדות פרק א'⁵³.

ראשון לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון (גיטין נט:) ובכמה מקומות). הנה לבאר הדברים בזה לכל פרטיו כבר ביארנו בס"ד יעו"ש. וכעת נזכרתי מה שנשמט שם, ולאשר מצאתי פה מקום פנוי הצגתי בזה. הן זה כמה אני נזהר לבלי לקרות את הכהן אלי, כפי האפשרי ואני הולך אליו, מפני קדושת כהונתו (ויעויין מש"כ

53 משנה א. [כוונת רבנו להקשות דא"נ שלא ממשכנים כהנים משום "וקדשתו". והוכיח ממידות פ"א שגם הכהנים

47 משנה א. 48 ויקרא כא, ט. 49 פתיחה, עשין ט. 50 הלכה ג. 51 ד"ה כיני מתניתא. 52 מצוה קה.

כלל, דאל"כ לא היה החסיד והעניו ר' נחמן בר יצחק שאמרו⁵⁴ כמבואר במגילה (כח:) ובשלהי סוטה, ובסוטה (ה.).

אולם יל"ע בדעת רש"י ז"ל, שפירש דמנה בן פרס היינו שיצחק אביו לא היה נסמך, והיכן מצינו שצריך למחול על כבוד עצמו בשביל כבוד אביו של חברו, ומה לו לר' נחמן בר יצחק להזכיר את אביו בשם פרס, והלא בודאי היה גם הוא תלמיד חכם וירא אלוקים שזכה להיות לו בן כמוהו. ואולי באמת לא גידלו בעצמו ולא הכירו כ"כ. ועיין שבת (קנו:) שזכרת אמו של ר' נחמן בר יצחק שחינכתו ולא אביו, ואולי היה באמת עם הארץ.

אולם לולי דברי רש"י ז"ל לא רחוק באמת לומר, דהיינו פשטא דמנה בן מנה ומנה בן פרס, שמנה בן מנה, היינו שהיה ממיוחסי כהונה ויש בזה משום מצות "וקדשתו".

בס"ד בקונטרס בחלום אדבר⁵⁴. ואמנם לאשר לא מצאתי מי שעורר בזה נתתי אל לבי, ובחסד ה' ית"ש פקח את עיני, ומצאתי תלמוד ערוך בתענית (כא:) דאמר ליה ר' נחמן ב"ר חסדא לר' נחמן בר יצחק לקום מר לגבאי כו' ואמר ליה אח"כ אי הכי ניקום אנא לגבי מר, אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה ולא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס, ופרש"י⁵⁵ דר"נ ב"ר חסדא היה מנה בן מנה אבל ר' נחמן בר יצחק לא היה אביו מוסמך כו'.

וקשה דת"ל איך רצה כלל לילך אצלו לולי כבוד אביו ר' חסדא, והרי ר' נחמן היה כהן, כמבואר בשבת (י:) (ובברכות (מד.) דר' חסדא היה כהן, וא"כ משום קדושת כהונה היה צריך ר' נחמן בר יצחק לילך לר' נחמן בר חסדא. ואפילו תימה דלא ס"ל דרשא ד"וקדשתו" מדאורייתא כדס"ל לכמה ראשונים ז"ל, אבל מדרבנן ודאי דקיי"ל הכי. וא"כ מוכח מכאן דאין בזה משום קדושת כהונה

1234567

1234567

1234567

מצוה רפה

שלא נקדיש בעלי מומין להקריבם למזבח

מצוה שנא

שלא נמיר הקדשים

אלקין¹, שמפורש בערכין כ"ט א' שמצוה להקדיש [בכור] כשנולד ולומר הרי זה קדוש, שהמצוה לומר אז שהוא קדוש לד', וכמש"כ להדיא "תקדיש לד' אלקין", וביומא ל"ט א' תנן שהכהן הגדול בעת שהיה מקדיש השעיר שעלה עליו הגורל לד' היה אומר (מפריש) לד' חטאת, וכלשון הפסוק שם², ולא משמע לומר דשאני הכא דגלי קרא, שאינו מוכרח כלל בזה כאן דווקא גלי קרא, יעו"ש.

ובזה א"ש הך דתמורה ז' א' דאמר שם מקדיש בעלי מומין דלקי, הוא משום דבזיא מילתא,

לוי מסתפינא הוה אמינא דבר חדש בזה³, הן מצינו בנדרים י' ב' ארשב"י מנין שלא יאמר אדם לד' עולה, לד' מנחה וכו'. והנה מבואר שם שמטעם זה גזרו חכמים שלא להזכיר כלל שם קרבן כדי שלא יאמר לד'. ונראה מזה ברור שבעת שהיו מקדישין הקרבן היו מזכירים שם שמים עליו, וכן היתה המצוה לאמר קרבן חטאת, או עולה או שלמים וכיו"ב יהיה קדוש לד'.

וזה נראה לי בפשיטות הכתוב "הזכר תקדיש לד' "

ב ד"ה רב, ובסוטה שם דאמר דלא תיתי יראת חטא דאיכא אנא) היה אומר לר"נ בר"ח שעליו עצמו לבוא אליו משום כבוד אביו ולא משום קדושת כהונתו. זה נראה פירוש כוונת רבנו.

רפה 1 דברים טו, יט. 2 ויקרא טז, ט.

שמרו כביהמ"ק למרות קדושתם]. 54 עניני חזיונות לילה וחידו"ת שנתחדשו לרבנו בחלום, בכת"י. (ועי' במבוא לספר שבת אחים לרבנו. הרב ש. הלל, הוצאת מכון חברת אהבת שלום). 55 ד"ה פרס. 56 עליו שהיה חסיד מחסידי בבל ועי' רש"י במגילה כת.

דודאי הוא בזיון גדול כביכול להשי"ת שקורא שם קדשו על בעל מוס.

וְלִבְנֵי נראה שגם הן דמימיר דכתיב "(והיה)³ אם **המור** ימיר בבהמה הוא ותמורתו יהיה קודש"⁴ ג"כ מיירי כשמזכיר את השם בהקדישו, ע"כ קפיד רחמנא שיהא הוא ותמורתו קודש כשהמיר. שאם לא יהיה קודש, יהא כביכול גנאי לקדושת שמו שהזכיר לבטלה, אבל אם לא הקדיש לה' רק סתם אינו חמור כ"כ.

וְמִדָּה נחמד בזה להבין דברי קדשם, מה שאמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בשם ר' יוסי הגלילי במכות ט"ז א' וכמה מקומות, כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, חוץ מנשבע ומימיר ומקלל חבירו בשם יעו"ש, והוא תמוה מ"ט נקט מימיר באמצע, הלא נשבע ומקלל תרומתו דווקא אם בשם דווקא הוא שלוקין, וא"כ מימיר למה נקטיה באמצע. וכה"ג דייק הגמ' בכריתות ד'.⁵ מ"ט קתני מפסם באמצע.

וְלֵהָאמור הדברים כמין חומר, דאה"נ גם מימיר כשלפניו ושלאחריו, ועל כולם קאמר ר' יוסי הגלילי דווקא בשם הוא שלוקה, אבל אם לא הזכיר בהקדישו את השם אינו לוקה כלל.

וְאוֹלֵי לשלול זה אמר ליה ר' יוחנן לתנא לא תתני מימיר משום דבדיבורו עשה מעשה, כתמורה ג' א', ולכאורה מאי נפ"מ, הרי מ"מ לוקה הוא על דיבורו ואם דאה"נ נעשה מעשה, אבל מ"מ אינו לוקה ע"י מעשיו רק ע"י דיבורו ועי' ב"מ צ' ב' לר' יוחנן בחסמה בקול, ובתוספות שם.⁶

וְלֵהָאמור כונת ר' יוחנן שלא נטעה לומר דה"ט דמימיר שלוקה אף שהוא בדיבור משום דהוה בת ביקתי' דנשבע ומקלל, שגם מימיר אין בו מלקות רק כשהוא בשם, והיינו משום כבודו של מקום ב"ה. אלא דזה אינו כלל, שגם בלא הזכרת שם הוא לוקה, וטעמא משום דבדיבורו עביד מעשה, משא"כ אינך תרתי הוא משום כבוד השם.

מצוה רצא

שלא לסרס אחד מכל המינין

בסירוס ידידה, עכד"ק בלשוננו ז"ל וזה שכתבו התוספות, זקנה לאו סירוס היא. רצונו לומר, שיהא בכלל מסרס אחר מסרס שאסרה תורה.

ואמנם לפי מה דמייתי מדרי' יוחנן דהן הן החזירוני לנערותי, אם כן זקן מוליד, ליתא לתירוץ זה ואסור אף בזקן.

אלא שיש להסתפק אם הכי נמי כן, בכל מי שאינו ראוי להוליד עתה, אסור לסרסו, מפני שאולי גם לו יש תרופה להוליד.

ולפי הנראה מפשט פשיטא ליה להרשב"א, דגם להמסקנא הדין כן, דלא שייך כלל איסור סירוס במי שאינו ראוי כלל להוליד עוד.

ולפי זה בטריפה, להסוברים דגם טריפה זכר אינו

בשבת קי"א א', משני [על הא דפריך שם ק"י ב', לירקנא, תרין בשיכרא ומיעקר, והתניא מנין לסירוס באדם שהוא אסור, שנאמר "ובארצכם לא תעשו"¹ ומשני] בזקן. ופריך והאמר ר' יוחנן הן הן החזירוני לנערותי, אלא בזקינה וכו', וכתבו תוספות ד"ה אלא בזקן, הכא ל"ש למיסר משום מסרס אחר מסרס, דזקנה לאו סירוס היא. כוונתם למה שכתב הרשב"א בחידושו באריכות, קשיא לי ומי גרע זקן מסרס. ואיכא למימר דאין הכי נמי. דמסרס אחר מסרס גזרת הכתוב הוא, וטעמו [אולי צ"ל וטעמא] דקרא, משום דכל שכיוצא בו – כלומר בחור שכמותו – מוליד, וזה מסרסו, אין ניכר שהיה סריס מתחילתו, ונראה כמסרסו עכשיו, ולפיכך אסריס הקפידה תורה. אבל זקן שאינו ראוי להוליד לפי דרכן של בריות, שוב לא הקפידה תורה

4 ויקרא כז, י. 5 צ"ל ג, א. 6 ד"ה ר' יוחנן. **רצא** 1 ויקרא כב, כד.

3 צ"ל "ואם" ומילת "והיה" נמחק. והפסוק הוא כך: "ואם המיר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קדש".